

*В. Ю. Степанов,
доцент кафедри філософії та політології, Харківська державна академія культури*

ДЕРЖАВНА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена концептуальному аналізу практичної значимості державної інформаційної політики, реалізації її критеріїв і принципів.

The article is devoted the conceptual analysis of practical meaningfulness of public informative policy, realization of its criteria and principles.

ВСТУП

Перше десятиліття нового століття проходить під знаком переходу промислово розвинених країн на новий щабель соціально-економічного розвитку, пов'язану з кардинальною зміною засобів виробництва та формуванням нової структури суспільних відносин. Це стало можливим завдяки бурхливому розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій. Рівень розвитку інформаційного простору став вирішальним чином впливати на всі сфери життя суспільства — політику, економіку, культуру. У зв'язку із цим в умовах транзитного соціуму інформаційна політика нашої держави вимагає корінної трансформації, адекватної світовим соціально-політичним реаліям, на основі пріоритету національних інтересів, з метою забезпечення національної безпеки особистості та суспільства, створення необхідних умов для досягнення стабільності, цивільної злагоди та благополуччя України. Теоретична та практична значимість, недостатня розробленість багатьох аспектів державної інформаційної політики зумовили актуальність і вибір даної статті для концептуального аналізу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Розглянути питання становлення державної інформаційної політики, напрям реалізації її критеріїв і принципів, підвищення ефективності її функціонування, що у визначальному ступені впливає на якість і темпи побудови в нашій країні нової стадії розвитку — стадії глобального інформаційного суспільства.

РЕЗУЛЬТАТИ

Перехід до нових стратегій по використанню публічної інформації в здійсненні влади й керуванні суспільством показав, що в цей час жодна держава не може претендувати на лідерство та конкурентоздатність без ефективної інформаційної політики, освоєння нових методів підтримки контактів владних структур з інститутами цивільного суспільства, без розуміння завдань в інформаційній сфері, адекватних сучасним реаліям [1]. Сьогодні оцінка рівня розвитку тієї або іншої країни зміщається з освоєння сировини та енергоресурсів на освоєння інформаційних потоків. Інформаційна індустрія є одним з головних джерел розвитку суспільства. За оцінкою більшості закордонних і вітчизняних дослідників, наприкінці ХХ століття відбулося якісне відновлення інформаційно-комунікативних технологій, що кардинально видозмінюють політичну сферу, трансформуючи її інститути, норми, конструюючи нові моделі взаємодії влади та суспільства, нові форми організації дискурса, що вису-

ває особливі вимоги до державної інформаційної політики [10]. В Україні у своїх різнопланових працях цю проблему розробляють В. Андрущенко, І. Бойченко, О. Голубуцький, В. Гондюл, Л. Губерський, В. Діденко, Д. Дюжев, М. Згуровський, М. Зелінський, В. Князєв, А. Колодюк, В. Кравець, В. Кремень, С. Кузнецов, В. Кухаренко, В. Кушерець, В. Лях, Є. Макаренко, І. Надольний, В. Недбай, В. Нечитайло, Б. Новіков, В. Павлов, Г. Піскорська, В. Рижко, О. Рубанець, І. Сергієнко, Л. Сохань, Є. Суліма, В. Федотова, В. Фурашев, О. Шевчук, В. Щербина, В. Щетинін, Т. Ящук та багато ін.

У сучасних умовах перспективи розвитку будь-якого суспільства пов'язані із глобальним використанням інформації. Власне кажучи, інформаційна революція дозволила створити та включити в систему соціального звертання такі потоки інформації, яких досить для дозволу більшості стратегічних завдань суспільства [4]. Можна з повною підставою говорити, що розробка інформаційних технологій визначає успішне функціонування політичної системи, оскільки дозволяє здійснювати контроль за політичними процесами, запобігати соціальні та політичні конфлікти на латентному рівні.

У цій ситуації особливу роль грає можливість і здатність держави донести до народу суть і зміст проведеної державної політики, стратегію розвитку країни [3]. Необхідно постійно розробляти та модифікувати згідно часу комплексне інформаційне забезпечення державної політики. Для цього важливою проблемою стає визначення її критеріїв, особливо духовних критеріїв.

У реальному просторі інформаційної діяльності влади всіх рівнів поняття "духовність" та "духовні критерії" практично не представлені. "Духовність" — розглядається винятково як поняття культурного або релігійного контексту. "Духовні критерії", як, втім, й інші — конкретно не розроблені.

З погляду соціально-психологічного підходу [12] "духовність" — це інтегративна сутнісна характеристика людського суспільства нації, етносу, особистості; єдність вищих потреб, абсолютних цінностей, вищих переживань соціального суб'єкта, цілей, змістів, ідей та ідеалів, відповідно до яких соціальний суб'єкт ініціює свою активність згідно моральних імперативів соціального існування; сплав міфологічного мислення та базованих на ньому традицій, звичаїв [11]. У контексті психолого-соціологічного підходу — це подання про унікальність людини як носія розуму; невичерпність, багатство й краса внутрішнього світу особистості; фундаментальна якість людини, родові визначення людського способу життя, вираження людяності, пов'язане з пошуками сенсу життя, визначенням критеріїв добра й зла. Кінцеве визначен-

ня можна сформулювати в координатах соціально-інформаційно-цілісного підходу [9]. "Духовність" як інформаційно-комунікативний феномен є результатом вертикальних і горизонтальних комунікативних зв'язків; встановлення двосторонніх діалогічних відносин за допомогою оперативних і ціннісно-змістових "духовних вертикальних вимірів людсько-пізнання" [11, с. 34]. Формами прояву духовності є: любов, творчість, розвиток, віра. Звідси головним духовним критерієм інформаційної політики є її відповідність характеристикам духовності, а також використання інформаційних кодів влади [6], до яких ставляться: зміст глибинної психології етносу, нації, народу (міфи, символи, традиції, звичаї, вдачі, догмати, сказання, билини та ін.); інстинкти, гени, умовні та безумовні рефлексії, що становлять зміст "тваринного несвідомого"; історична й генетична пам'ять. Крім того, на думку автора, критерієм інформаційної політики, вибудованої відповідно до принципів духовності, може бути інформаційна діяльність у контексті діалогової, суб'єктної парадигми взаємодії. Ще один критерій — комплексний. Це спрямованість інформаційних процесів на формування духовного шару свідомості, вищого свідомого соціуму.

Якщо міркувати про духовні критерії інформаційної політики державної влади", то виявляється, що зв'язок понять "влада" та "духовність відсутній. Державна влада ні на рівні масової свідомості, ні на рівні спеціалізованої свідомості не сприймається ні як володіюча "духовністю", "духовною владою", ні як "пануванням над свідомістю суспільства за допомогою соціальних інститутів, що здійснюють духовний вплив, ні як "характеристикою влади, детермінованої у своїй діяльності й поведженні вищими (духовними) мотивами й цінностями" [11, с. 29]. Не говорячи вже про забезпечення державною владою умов для "влади духу" — влади ідеї, змісту, феноменів вищого свідомого соціуму. Це, втім, і зрозуміло, тому що зміст вищого свідомого є продуктом інформаційно-комунікативних відносин у суспільстві, результатом вертикальних і горизонтальних комунікативних зв'язків соціальної психіки. Ці зв'язки саме й не вибудовані, тому що таке завдання не поставлене державою.

Ще одна важлива проблема — критерії інформаційної діяльності органа влади. Найчастіше їх нема або вони мають формальний характер. Як на практиці оцінюється діяльність прес-служб органів влади? Найчастіше за кількістю публікацій, що відбивають діяльність владних структур. Інакше кажучи, будь-яка прес-служба прагне максимально повно відбити позицію керівника, чия діяльність вона висвітлює. Тут саме й позначається відсутність цілеспрямованої продуманої інформаційної політики (про що говорити, як говорити, кому говорити). Прес-секретар — це журналіст, що, на жаль, не володіє навичками психологічного, соціально-психологічного та соціологічного аналізу аудиторії, не володіє цілісним поглядом на ситуацію, уміням її аналізувати, пробудовувати для аудиторії перспективи, висвітлювати зміст, приєднуючись до міфів колективного несвідомого, вибудовуючи нову символічну реальність, використовуючи інформаційні коди для кодування та декодування аудиторії. Потрібно також сказати, що, посилюючись на низький рівень інформаційної культури суспільства, при підготовці фахівців у області інформаційного супроводу влади, ми не приділяємо увагу їхньому навчанню навичкам формування цієї самої культури. Співробітники прес-служб найчастіше при підготовці інформації не дотримують критеріїв підготовки конструктивної інформації: соціальність фактури, цілісність задуму, витриманість тональності стилю, наявність резюме з моральним підтекстом, розкриття сутності факту, події, явища, відсутність дезінформації, пафос створення, рефлексія змісту [11, с. 50].

Усе, про що говорилося вище в тому або іншому ступені, організаційно, методично, практично — направлене втілення якоїсь державної стратегії, її ідеологічної підтрим-

ки. Ідеологія — система ідей — одне з явищ духовної сфери. І тут ми випадаємо із правового конституційного поля, тому що стаття 15 Конституції України прямо вказує на те, що "ніяка ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова" [5].

Незважаючи на це, духовність сьогодні розглядається як база для зміцнення єдності та суверенітету країни, основа повсякденного життя, фундамент для економічних і політичних відносин. Такими вимогами та координатами, на думку автора, можуть стати духовні критерії інформаційної політики державної влади, що мають базуватися на наступних принципах інформаційної політики.

Принцип гуманізму та конструктивізму в подачі інформації в засобах масової інформації (ЗМІ) спрямований на гуманізацію інформаційної сфери.

Принцип системності припускає комплексну, системну подачу інформації про державну політику в ЗМІ.

Принцип гармонізації регіональних, державних, національних інтересів України, їхній пріоритет над груповими та приватними інтересами прямо стосується забезпечення за допомогою ЗМІ діалогу цивільного суспільства й держави, формування цілісного інформаційного простору.

Принцип органічної єдності волі та відповідальності, волі слова та відповідальності за сказане пов'язаний з поняттям совість журналіста, працівника прес-служби.

Принцип ментальної ідентичності припускає проходження в подачі інформації ментальним і національно-характерологічним основам народу.

Принцип патріотизму, що виражається у формуванні засобами масової інформації в людей любові до Батьківщини.

Принцип довіри до влади й ЗМІ, що спрямований на формування відносин соціального партнерства, діалогу народу та влади.

Принцип цілісності інформаційного простору говорить про важливість розвитку суб'єктних зв'язків, за яких кожен громадянин може стати активним суб'єктом інформаційного простору.

Принцип досягнення випереджального інформаційного ефекту у формуванні суспільної свідомості спрямований на формування цілісної суспільної свідомості з досягненням при цьому випереджального ефекту.

Принцип єдності економічної, ідеологічної, політичної та інформаційної ідентичності визначає зміст державної або національної ідеології або "суспільного ідеалу" з обліком культурно-історичних, архетипових джерел народів країни.

Принцип рівноправності безлічі національних і релігійних онтологій спрямований на дотримання рівноправного онтологічного буття всіх релігій і конфесій, що склалися в Україні.

Принцип єдності свідомого, пердсвідомого й несвідомого пов'язаний з методологією соціального психоаналізу і спрямований на здійснення ЗМІ соціально-психотерапевтичної функції, націленої на підвищення інтелектуального рівня "комунікативної юрби", захисту від руйнуючого психіку людей інформаційного впливу та інші [8].

Для роботи із запропонованими принципами встає завдання спеціальної аналітичної, психологічної, соціально-психологічної, соціологічної, соціально-інформаціологічної підготовки та перепідготовки кадрів, що працюють у сфері інформаційного забезпечення державної політики. Тільки державна інформаційна політика, вибудована відповідно до духовних критеріїв, проведена спеціально підготовленими фахівцями, може сприяти рішенню завдань, підвищенню рівня довіри суспільства до влади, розвитку інформаційного суспільства.

Це особливо актуально в контексті реалізації на практиці політики реформ, проведеної Президентом та Урядом України. Інформаційна політика держави повинна сприяти захисту духовних і моральних цінностей українського суспільства,

забезпеченню духовного та культурного відновлення України, зміцненню традицій патріотизму й гуманізму, консолідації нашого суспільства, мотивації людей на сумлінну, продуктивну працю в ім'я становлення нової України, включенню їх у процеси перетворення всіх сторін нашого життя. Важливим аспектом захисту державних інтересів у інформаційній сфері є інформаційне забезпечення державної політики в області доведення до світової громадськості офіційної позиції України по соціально-значимих подіях українського та міжнародного життя, забезпечення вільного доступу громадян до відкритих державних інформаційних ресурсів [7].

Сьогодні першочергова увага державної влади, політичних об'єднань і наукової громадськості повинна бути звернена на проблему вдосконалювання концептуальних основ державної інформаційної політики та інформаційного законодавства України з урахуванням головних особливостей сучасного етапу розвитку вітчизняної державності.

По-перше, у цей час в Україні здійснюються глибокі соціально-економічні та політичні перетворення з метою переходу до правової демократичної держави з ринковою економікою, що не може бути успішно реалізоване без одночасної якісної зміни інформаційного середовища, переходу до інформаційно відкритого суспільства та інформаційно прозорої державної влади.

По-друге, кардинальне реформування конституційних, політичних і соціально-економічних основ української державності без соціальних, національних і релігійних конфліктів, здатних породити реальні загрози територіальної цілісності країни, можливо тільки за умови постійної тісної взаємодії влади й суспільства на основі взаєморозуміння, взаємоповаги та ділового партнерства. Для забезпечення такої взаємодії, насамперед, необхідно постійна інформаційна взаємодія між владою та суспільством, створення відкритого інформаційного простору, без якого неможливе формування демократичного цивільного суспільства.

По-третє, ідуть складні процеси формування відносин у державі на нових демократичних принципах рівноправності суб'єктів, розмежування предметів ведення й повноважень між органами державної влади і її суб'єктів, рівноправності й самовизначення народів, поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову, розмаїтості форм державної влади на регіональному рівні, відділення місцевого самоврядування від державної влади. У цих умовах збереження державної та територіальної цілісності України, її державності вирішальною мірою зумовлено стійкістю інформаційної взаємодії між центром і регіонами, між всіма галузями та рівнями регіональної влади, виключенням будь-яких проявів "інформаційного сепаратизму", будь-яких спроб зруйнувати єдиний інформаційний простір країни, загальнодержавну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру та систему національних інформаційних ресурсів.

По-четверте, реально сформані в процесі реформ нові соціально-економічні умови та регіональні відносини спричиняють необхідність адекватної зміни методів, форм і технологій державного інформаційного керування, а, у цілому, удосконаленню згідно сучасних вимог всієї системи державної інформаційної політики.

Принципово новим методологічним підходом до реформування системи державного керування та рішення проблеми інформаційної взаємодії між цивільним суспільством і владою повинне стати визначення стратегічної мети такої реформи: формування влади демократичного типу, орієнтованої на суспільство як споживача її послуг. Концепція державної інформаційної політики України для її практичної реалізації повинна мати нормативний характер й, зокрема, необхідно розглянути можливість її документального оформлення у вигляді нормативно-правового акта. При цьому концепція не повинна стати "мертвою буквою закону", вона повинна постійно розвиватися, відбиваючи необ-

хідну в міру розвитку суспільства та держави зміну пріоритетних цілей і завдань в інформаційній сфері. Довгострокова стратегічна мета державної інформаційної політики України — формування відкритого інформаційного суспільства на основі розвитку єдиного інформаційного простору як простору цілісної держави, його інтеграція у світовий інформаційний простір з урахуванням національних особливостей та інтересів при забезпеченні інформаційної безпеки на внутрішньодержавному та міжнародному рівнях.

Практична реалізація державної інформаційної політики у всіх її функціональних і тимчасових аспектах вимагає удосконалення інформаційного законодавства як системи взаємопов'язаних правових норм, що базується на конституційних принципах. У цей час уже прийнятий і діє ряд базових інформаційних законів[2], однак останнім часом процес формування інформаційного законодавства сповільнився, хоча широке коло правових відносин в інформаційній сфері вимагає доробки. Насамперед, це стосується проблем інформаційного забезпечення формування цивільного суспільства та діяльності органів державної влади й місцевого самоврядування, розвитку засобів масової інформації, масової комунікації та зв'язку в умовах ринкової економіки, регулювання ринку інформаційної продукції та послуг і т.д. Тому одним з першочергових завдань є розробка комплексної програми розвитку інформаційного законодавства, що визначає його склад і структуру, послідовність, часовий графік розробки та прийняття спеціальних законодавчих актів й окремих правових норм, що регулюють весь комплекс інформаційних відносин. Пріоритети даної програми повинні видозмінюватися в міру об'єктивних змін поточних пріоритетів державної інформаційної політики. Як перспективне завдання може бути поставлене завдання створення єдиного Інформаційного Кодексу України.

Література:

1. Декларація принципів "Побудова інформаційного суспільства — глобальне завдання в новому тисячолітті" від 12 грудня 2003 р.
 2. Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" від 9 січня 2008 // Відомості Верховної Ради, 2007. — № 12. — ст. 102.
 3. Закон України "Про Концепцію Національної програми інформатизації". — Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3421-IV (3421-15) від 09.02.2006. — № 22. — ст. 199.
 4. Закон України "Про інформацію" від 02 жовтня 1992 // Відомості Верховної Ради. — 1992. — № 48. — ст. 650.
 5. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради. — 1996. — № 30. — ст. 141.
 6. Луман Н. Власть / Луман Н. — М., 2001.
 7. План дій "Україна — Європейський Союз", Європейська політика сусідства, схвалений Кабінетом Міністрів України 12.02.2005 р., схвалений Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом 21.02.2005 р.
 8. Попов В. Д. Социальный психоанализ информационных процессов / Попов В.Д. — М., 2004.
 9. Попов В. Д. Социальная информациология — наука 21 века / Попов В.Д. — М.: Изд-во РАГС., 2006.
 10. Руководящие принципы политики совершенствования государственной информации, являющейся общественным достоянием / Подготовлены Полом Ф. Улиром. — Париж: ЮНЕСКО, 2004. — VIII. — 39 с.
 11. Социальная информациология: Словарь / Сост. Л. И. Мухамедова; под общ.ред.В. Д. Попова. — М.: Изд-во РАГС, 2006.
 12. Уледов А. К. Психосоциология как интегральная область научного знания / Уледов А.К. — М., 1995.
- Стаття надійшла до редакції 30.11.2009 р.*